

УДК 340.15:341«18»

В. П. ДАНЕВСЬКИЙ ЯК ІСТОРИК МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Гавриленко О. А.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
міжнародного і європейського права
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація На основі аналізу широкого кола джерел та літератури, досліджено процес становлення та розвитку як вченого – дослідника історії міжнародного права професора Харківського університету В. П. Даневського (1852-1898). Зроблено висновок, що він відноситься до того покоління юристів, напрацювання яких створили фундамент сучасної вітчизняної правничої науки. Його роботи, які за радянських часів з ідеологічних міркувань були призабуті й лише побіжно згадувалися дослідниками, містять багато шарів інформації та наукових висновків, що надає можливість не лише зарахувати В. П. Даневського до кола найвідоміших у свій час на європейських теренах фахівців у галузі міжнародного та кримінального права, але й наголосити на його здобутках у створенні вагомого підґрунтя для подальших досліджень у царині історії міжнародного права.

Ключові слова: юридична біографістика, правова думка, Харківський університет, періодизація, природне право, історія міжнародного права.

Аннотация В статье на основе анализа широкого круга источников и литературы, исследован процесс становления и развития как ученого – исследователя истории международного права профессора Харьковского университета В. П. Даневского (1852-1898). Сделан вывод о том, что он относится к тому поколению юристов, наработки которых создали фундамент современной отечественной юридической науки. Его работы, которые в советское время по идеологическим соображениям были призабыты и лишь вскользь упоминались исследователями, содержат много слоев информации и научных выводов. Это дает возможность не только причислить В. П. Даневского к числу известнейших в свое время в Европе специалистов в области международного и уголовного права, но и подчеркнуть его достижения в создании фундамента для дальнейших исследований в области истории международного права.

Ключевые слова: юридическая биографистика, правовая мысль, Харьковский университет, периодизация, естественное право, история международного права.

Annotation On the basis of analysis of a wide range of sources and literature, to explore the process of formation and development as a scientist – researcher of history of international law Kharkiv University Professor V. Danevsky (1852-1898). The conclusion is that it belongs to a generation of lawyers, developments which have created the foundations of modern domestic legal science. His work, which in Soviet times for the ideological reasons have been forgotten and only briefly mentioned by researchers, contain many layers of information and scientific conclusions. This makes it possible not only to rank V. Danevsky among the most famous in his time in Europe experts in the field of international criminal law, but also to highlight its achievements in creating a foundation for further research in the field of history of international law.

Key words: legal and biography studies, history of international law, legal thought, Kharkiv University, periodization, history of international law.

Важливим завданням міжнародно-правової науки вже протягом тривалого часу було й залишається вивчення її історії. Адже цілком зрозуміло, що без знання попередніх здобутків, наукової аргументації та висновків, яких дійшли фахівці-міжнародники у минулому, абсолютно неможливо було б збагнути складні та різноманітні реалії сучасного міжнародного права. Але, на жаль, досі повною мірою не оцінено ті напрацювання, які були зроблені вітчизняними дослідниками історії міжнародного права у XIX – на початку XX ст. Водночас, нині відчувається суттєвий дефіцит праць історико-біографічного характеру, які б висвітлювали персоналії вчених у галузі міжнародного права, зокрема й тих, чії імена з певних міркувань було пущено у непамять за радянських часів, їхній внесок у розвиток правничої науки. Такі історико-юридичні розвідки покликані, за влучним виразом І. Б. Усенка,

«олюднити» історію вітчизняної правничої науки [1, с. 7].

Серед помітних фігур у вітчизняній та світовій науці міжнародного права другої половини XIX ст. увагу привертає ординарний професор Харківського університету, член-співробітник гентського Інституту міжнародного права В. П. Даневський (1852 – 1898 рр.). Дослідники історії науки міжнародного, як правило, наголошують на його доробку у сфері дослідження проблем нейтралітету, кодифікації міжнародного права, теорії міжнародного права, але зазвичай не звертають уваги на історико-правовий аспект праць вченого, якому він сам відводив далеко не останнє за значенням та обсягом місце. Серед подібних робіт, у яких прямо або побіжно висвітлено життєвий шлях В. П. Даневського, подано короткий аналіз його найважливіших публікацій, насамперед, відзначимо статті М. В. Буроменского, О. В. Сенаторовой та О. В. Тарасова, В. Н. Денисова К. О. Савчука, А. І. Дмитрієва, А. С. Довгерта, Ю. Я. Касяненка, Ю. А. Комнатної, М. І. Бабакова

[2-9] та ін. Але спеціального дослідження доробку В. П. Даневського у галузі історії міжнародного права до цього часу не здійснювалося.

Всеволод Пійович народився 27 серпня (9 вересня) 1852 року в м. Ніжині (нині Чернігівська обл.) [7, с. 7] у родині професора кафедри цивільних законів та законів державного благоустрою Ніжинського ліцею князя Безбородька, в майбутньому – експедитора Державної канцелярії, голови департаменту Одеської судової палати, а згодом сенатора цивільного касаційного департаменту Урядуючого сенату, тасмного радника Пія Никодимовича Даневського, котрий був відомий, не лише участю у підготовці багатьох законодавчих актів, зокрема проекту «Положень про селян, що вийшли з кріпосної залежності» 1861 р., але і науковими, зокрема й історико-правовими, працями «Історія створення Державної Ради в Росії» [10] та «Про джерела місцевих законів деяких губерній та областей Росії» [11], «Історія межового законодавства у Росії» та ін., а також редагуванням двох перших томів Зводу законів Російської імперії [12, с. 8]. Мабуть саме батьківський приклад, сприяв професійній орієнтації майбутнього вченого, визначив його схильність до історико-юридичних досліджень.

Після завершення з відзнакою курсу навчання у Харківській губернській гімназії в 1870 р. В. П. Даневський вступив до Московського університету, який закінчив у 1875 році із золотою медаллю за студентську працю «Про права нейтральних», де ним було використано широкий історичний матеріал, зібраний протягом періоду навчання. За кілька років, цю свою першу наукову розвідку правник поклав у підґрунтя великої монографії та магістерської дисертації.

По закінченні студентського навчання його було залишено професорським стипендіатом на кафедрі міжнародного права юридичного факультету Московського університету. Стипендії, як на той час достатньо високої (600 руб. на рік), а також батьківської фінансової допомоги вистачало на те, щоб не думати про побутові умови, а зосередитися суто на науковій діяльності. Протягом кількох років В. П. Даневський плідно опрацьовував вітчизняну та іноземну бібліографію з міжнародного права. Але рутинна бібліотечна та викладацька робота на той час не задовольняла молодого науковця, схильного, за словами М. А. Гредескула, до активності та боротьби [13, с. 20]. Він вирішив пізнати світ, набути досвіду й вступив добровольцем до війська, у складі якого протягом 1876–1877 рр. брав участь у російсько-турецькій війні на Балканах [7, с. 7].

Повернувшись до цивільного життя, В. П. Даневський склав у вересні 1877 р. магістерський іспит, а в грудні того ж року, зважаючи на успіхи молодого вченого, після блискуче проведеного диспуту з теми «Нарис новітньої літератури з міжнародного права» [14-15], загальними зборами професорів юридичного факультету Харківського університету його було одногolosно обрано на посаду приват-доцента за кафедрою міжнародного права [16, с. 247].

Сучасники В. П. Даневського згадували його, як надзвичайно працездатну та обдаровану людину.

«Він був невтомний працівник. Він віддавався роботі усім серцем; вона поглинала його. Працюючи над якоюсь темою, він переймався нею, забуваючи усе інше. Викладаючи те, чим він зацікавився, він хвилювався та хвилював інших. З наполегливістю, яка упередженій або незнайомій людині могла здатися ледве не насильством, він прагнув переконувати у тому, в чому був переконаний сам», – пізніше згадував професор Харківського університету М. М. Алексєєнко [17, с. 17-18]. Глибоке знання джерел та літератури надало молодому вченому можливість вже наступного року підготувати для журналу «Юридичний вісник» фундаментальну статтю «Думки про каперство та морську війну» [18], яка була видана також окремою брошурою. У ній він здійснив історичний екскурс, показавши витoki та еволюцію каперства, обґрунтувавши закономірність зникнення його з історичної арени.

Напружено працюючи протягом двох років молодий правознавець написав магістерську дисертацію. Сам В. П. Даневський визначав, що предмет його розвідки становить «принципово-історичне дослідження нейтралітету та критика акту 16 квітня 1856 року, який тісно пов'язаний з історією нейтралітету та впливає з неї» [19, с. IV]. Публічний захист дисертації, що викликав жваві обговорення серед наукової спільноти, відбувся у Харківському університеті в 1879 році.

У цій роботі повною мірою виявився талант дослідника як історика міжнародного права. Він докладно проаналізував складні проблеми становлення та розвитку підґрунтя інституту нейтралітету відносно морської торгівлі від стародавнього часу до доби Нової історії. Висвітленню названих питань було повністю присвячено один з трьох розділів дисертації. В історії нейтралітету автор відзначив послідовну зміну двох панівних ідей: 1) ідеї «абсолютних прав воюючих», котра була абсолютно чужою нейтралітету та проходила через усю історію стародавнього світу; 2) становлення й подальшого розвитку теорії «прав нейтральних», котра зародилася в добу середньовіччя на підґрунті торговельних інтересів та була сформульована у збірці норм морського права XIII – XIV ст. «Consolato del mare» [20], що спочатку, вочевидь, призначалася для використання морськими консулами Барселони, а пізніше, у 1519 р. вийшла друком у Римі та набула широкого розповсюдження в Європі.

Саму епоху формування й еволюції інституту нейтралітету автор поділяє на три періоди: 1) від утворення морських торговельних республік та міст і зміцнення християнства до «першого озброєного нейтралітету» (тут В. П. Даневський має на увазі Декларацію Катерини II про озброєний нейтралітет, затверджену 28 лютого (10 березня) 1780 р. [21, с. 118]); 2) від «першого озброєного нейтралітету» до Віденського конгресу 1814-1815 рр.; 3) від Віденського конгресу до Паризької морської декларації 4 (16) квітня 1856 р., якою було закладено важливі принципи міжнародного морського права Нового часу [19, с. 1].

Після захисту магістерської роботи, того ж самого 1879 року В. П. Даневського було одногolosно обрано радою юридичного факультету на посаду

штатного доцента. З притаманною йому енергією вчений продовжував займатися улюбленою справою, розпочавши працю над докторською дисертацією. Обов'язковою вимогою до осіб, які готувалися до захисту такої дисертації, на той час було набуття міжнародного досвіду. Зважаючи на це, з 1 лютого 1880 року В. П. Даневський від'їздить у двадцятимісячне відрядження за кордон, під час якого його було прийнято на посаду члена-співробітника Інституту міжнародного права, штаб-квартира якого від початку його діяльності в 1873–1878 рр. розташовувалася у Генті, а з 1878 по 1892 перебувала в Брюсселі (Бельгія).

Протягом свого закордонного відрядження В. П. Даневський зібрав багатий фактичний, у тому числі й історичний, матеріал, який після повернення на батьківщину було опрацьовано, оформлено та опубліковано у вигляді монографії [22]. Докладну рецензію на цю роботу, надану широко відомим знавцем міжнародного права та його історії О. М. Стояновим, опубліковано у журналі «Юридичний вісник» [23, с. 726-730]. Окрім того, зберігся й відгук російського публіциста В. О. Гольцева, у якому праця науковця отримала високу оцінку: «Твір п. Даневського читається з великим інтересом. Він містить у собі й історичний нарис вищезазначених початків [національності – О. Г.], аналіз трактатів, підписаних під впливом цих початків, та деякі догматичні положення. Автор виявив вельми широку начитаність, при чому ясно проводяться основні ідеї твору» [24]. Наслідком наполегливої праці став захист у 1882 році в Київському університеті докторської дисертації на тему «Система політичної рівноваги і легітимізму та початок національності в їх взаємному зв'язку: історико-догматичне дослідження» [7, с. 8].

Деякі з висновків, яких В. П. Даневський дійшов майже півтора сторіччя тому, не втратили актуальності й донині. Зокрема, здійснений широкий історико-правовий аналіз дозволив йому констатувати, що у сфері міжнародних відносин доволі часто «початки національності зіштовхуються з так званим правом завоювання», внаслідок якого відбувається насильницьке відторгнення частини однієї держави та приєднання її до іншої. Водночас, загальна тенденція розвитку міжнародного права, на думку Даневського, створює умови для докорінних змін: «право завоювання швидко йде до зникнення і скоро зовсім не буде мати *raison d'être*» [22, с. 313]. «Відчуження території (серед миру чи внаслідок війни) можливе лише після поголового голосування населення, обставленого усіма гарантіями для правильної та сумлінної організації подання голосів» [22, с. 333]. В. П. Даневський вважав, що якби такі гарантії були досяжними, то вони настільки б обмежували агресора, що війна перетворилася б на «безглузду (у величезній більшості випадків) справу» [22, с. 333].

Після захисту докторської дисертації, у 1883 році вченого було обрано радою юридичного факультету Харківського університету і затверджено міністром народної освіти у званні екстраординарного, а в наступному, 1884 році – ординарного професора.

В. П. Даневський був відомий не лише як автор численних наукових праць, але й як активний

популяризатор міжнародного права та його історії, блискучий лектор, що часто виступав як перед студентами, так і перед пересічно зацікавленими харків'янами з публічними лекціями. Професор М. М. Алексеєнко згадував: «У викладання Всеволод Пійович вкладав душу. Він любив цю справу, він готовий був читати невтомно багато годин, аби лише слухали та переконувалися» [17, с. 17-18]. Так, у 1883 р. в будівлі Харківського університету він прочитав на користь Товариства допомоги нужденним студентам три публічних лекції «Про конгреси та конференції» [25], у яких широко висвітлив, окрім іншого, й історичний аспект проблеми. Найважчою інформацією про запрошення його для лекційних виступів з питань міжнародного морського права до Миколаєва та Севастополя [16, с. 248].

Слухачам імпонувала глибока обізнаність фахівця, його часом серйозний, а часом іронічний стиль викладення матеріалу. Так, будучи докладно знайомим з історією народів Європи та Азії, В. П. Даневський полемізував з Ф. Ф. Мартенсом, який поділяв нації на цивілізовані (європейців та народів, що вийшли з Європи), організовані (Персія, Китай, Японія) та нецивілізовані, напівварварські (напр., «розбійницькі та дикі племена» [26, с. 7] Східного Туркестану, Хіви, Бухари та Афганістану). Для В. П. Даневського була неприйнятною мартенсівська концепція, згідно з якою під міжнародним правом цивілізованих народів розумілося єдине можливе позитивне міжнародне право [27, с. 26] (як вважав Ф. Ф. Мартенс, відносини між цивілізованими і нецивілізованими народами регулюються природним правом), оскільки останні «не можуть нести відповідальність за свою поведінку, що протирічить міжнародному праву; вони не здатні зрозуміти елементарні юридичні та моральні ідеї, що лежать у підґрунті відносин європейських і освічених народів» [26, с. 19-21].

Іронізуючи з приводу мартенсівської позиції В. П. Даневський зауважував: «Природне право являє собою, на нашу думку, бездонну діжку, звідкіля носії європейської цивілізації, з купцями на чолі, черпають правила, якими вони керуються у своїх взаємовідносинах з безглуздими азіатами, ще недостатньо зрілими для християнської цивілізації та міжнародного права» [28, с. 386-387]. Даневський виступав палким прихильником ідеї рівноправності народів, обґрунтовуючи свою точку зору, зокрема, й історичним досвідом. Саме з таких позицій він виходив у своїй статті «Про боротьбу з неготоргівлею та рабовласництвом», опублікованій восени 1898 р. [29, с. 1-24], в якій особливо підкреслював значення Віденського конгресу 1814-1815 рр., що поклав початок міжнародній протидії торгівлі людьми.

Але, звичайно, найбільше історико-правовий хист В. П. Даневського виявився у його ґрунтовній праці «Посібник до вивчення історії та системи міжнародного права», яка вийшла друком у Харкові, за кілька років до смерті вченого [30, с. 344]. Другий та третій розділи її першого тому цілком присвячені питанням становлення та еволюції міжнародного права і його науки [31, с. V].

Історичний розвиток міжнародних відносин та міжнародного права вчений поділяв на дві великі епохи – стародавню, коли, на його думку, міжнародного права як такого ще не існувало, а лише формувалися засади для його подальшого становлення, та епоху середньовіччя й Нової історії (до кінця 80-х рр. XIX ст.), коли відбувалися процеси генезису і подальшого розвитку міжнародного права, його інститутів. У свою чергу, цю, другу епоху він розбиває на п'ять періодів, які характеризуються певними особливостями: а) Середні віки та Новий час до Вестфальського конгресу 1648 р.; б) від Вестфальського конгресу до Великої французької революції 1789-1799 рр.; в) від французької революції до Віденського конгресу 1814-1815 рр. Цей період дослідник вважає «найнещаснішим для міжнародного права» та таким, що «повернув Європу до часів варварства» [31, с. 40]; г) наступний період – від Віденського конгресу, який, за висловом В. П. Даневського, мав на меті «зміцнити мир та покласти основу майбутньому міжнародному порядку» [31, с. 44], до Паризького конгресу 1856 р. та д) від Паризького конгресу до Берлінської «Африканської» конференції 1884-1885 рр. [31, с. I-II], під час роботи якої було проголошено принцип «ефективної окупації», що стало поштовхом до активізації колонізацій континенту, а також Берлінської конференції з робітничого питання 1890 р., пізніше докладно висвітленої у праці приват-доцента Томського університету М. М. Кравченка [32]. Це ґрунтовне дослідження також було високо оцінене правознавцями [33, с. 304].

Підсумовуючи усе викладене вище, очевидно, можливим буде зазначити, що В. П. Даневський відноситься до того покоління юристів, напрацювання яких створили фундамент сучасної вітчизняної правничої науки. Його роботи, які за радянських часів з ідеологічних міркувань були призабуті й лише побіжно згадувалися дослідниками, містять багато шарів інформації та наукових висновків, що надає можливість не лише зарахувати В. П. Даневського до кола найвідоміших у свій час на європейських теренах фахівців у галузі міжнародного права, але й наголосити на його здобутках у створенні вагомого підґрунтя для подальших досліджень в царині історії міжнародного права. Цю заслугу вченого ще належить повною мірою оцінити нащадкам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Усенко І. Б. Юридична біографістика: проблеми становлення нового напрямку наукових досліджень : Наукова доповідь / І. Б. Усенко. – К. : Науковий світ, 2002. – 19 с.
2. Буроменский М. В. Харьковская школа международного права / М. В. Буроменский, О. В. Сенаторова, О. В. Тарасов // Альманах международного права. – 2011. – Вып. 3. – С. 57-77.
3. Денисов В. Н. Развитие науки международного права в Украине в XIX – первой половине XX ст. / В. Н. Денисов, К. О. Савчук // Украинский ежегодник международного права. 2008. – К., 2010. – С. 264-292.
4. Савчук К. А. Проблема основных прав государства в работах Андрея Николаевича Стоянова и Всеволода Пиевича Даневского / К. А. Савчук // *Legea si viata*. – 2012. – № 12/4. – С. 128-131.
5. Дмитриев А. И. Вестфальский мир как галузева основа международного канонического права / А. И. Дмитриев // Украинский часопис міжнародного права. – 2013. – № 3. – С. 9-15.
6. Довгерт А. С. Становлення науки міжнародного приватного права на теренах України (остання чверть XIX – початок XX ст.) / А. С. Довгерт // Університетські наукові записки. – 2012. – № 1 (41). – С. 211-216.
7. Касяненко Ю. Я. Даневський Всеволод Пійович / Ю. Я. Касяненко // Юридична енциклопедія. У 6 т. Т. 2. Д-Й. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. – С. 7-8.
8. Комнатная Ю. А. Воззрения Всеволода Пиевича Даневского (1852-1898) на проблему определения международного частного права. К 160-летию со дня рождения / Ю. А. Комнатная // *Юридическая наука*. – 2011. – № 4. – С. 73-76.
9. Бабаков М. І. Становлення і розвиток науки міжнародного права в університетах України в XIX – поч. XX ст. / М. І. Бабаков // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». – 2011. – № 64. Тематичний випуск : Історія науки і техніки. – С. 19-26.
10. Даневский П. Н. История образования Государственного совета в России / П. Н. Даневский. – СПб : Тип. 2 отд. Собств. е. и. в. канцелярии, 1859. – 59 с.
11. Даневский П. Н. Об источниках местных законов некоторых губерний и областей России / П. Н. Даневский. – СПб : Тип. И. Фишона, 1857. – 79 с.
12. Касяненко Ю. Я. Даневський Пій Никодимович / Ю. Я. Касяненко // Юридична енциклопедія. У 6 т. Т. 2. Д-Й. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. – С. 8.
13. Гредескул Н. А. В. П. Даневский [Надгробная речь] / Н. А. Гредескул // Записки Харьковского университета. – 1898. – Кн. 4. – Летопись Харьковского университета. – С. 19-21. – С. 20.
14. Даневский В. П. Очерк новейшей литературы по международному праву / В. П. Даневский. – СПб. : Тип. 2 отд. Собств. е. и. в. канцелярии, 1876. – IV. – 273 с.
15. Мартенс Ф. Ф. [Рецензия] Даневский В.: Очерк новейшей литературы по международному праву. СПб., 1876. IV; 273 с. / Ф. Ф. Мартенс // *Правоведение*. – 2008. – № 1. – С. 278-281.
16. Юридический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905) / Ред. М. П. Чубинский, Д. И. Багалей. – Харьков : Тип. «Печатное дело», 1908. – VIII, 311, III, (22) с.
17. Алексеенко М. М. В. П. Даневский [Надгробная речь] / М. М. Алексеенко // Записки Харьковского университета. – 1898. – Кн. 4. – Летопись Харьковского университета. – С. 17-18.
18. Даневский В. П. Мысли о каперстве и морской войне / В. П. Даневский // *Юридический вестник*. – 1878. – № 4. – С. 459-489.
19. Даневский В. П. Исторический очерк нейтралитета и критика Парижской морской декларации 16-го апреля 1856 года: История нейтралитета по отношению к морской торговле, учения публицистов о правах нейтральных и исследование Парижской морской декларации / В. П. Даневский. – М. : Тип. К. Индриха, 1879. – XIII, 466, X с.
20. Il consolato Del Mare [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://openlibrary.org/books/OL24929359M/Il_consolato_del_mare
21. Акишин М. О. Декларация Екатерины II о морском вооруженном нейтралитете (из истории международного права) / М. О. Акишин // *Ленинградский юридический журнал*. – 2010. – № 4. – С. 118 – 127.
22. Даневский В. П. Система политического равновесия, легитимизм и начала национальности в их взаимной связи: Историко-догматическое исследование / В. П. Даневский. – СПб.: Тип. Р. Голике, 1882. – 334 с.
23. Стоянов А. Н. [Рецензия] Даневский. Системы политического равновесия и легитимизма и начала

национальности в их взаимной связи. СПб, 1882 / А. Н. Стоянов // Юридический вестник. Изд. Моск. юрид. общества. – М.: Тип. А.И. Мамонтова и Ко. – 1883. – № 4. – С. 726-730.

24. Гольцев В. А. [Рецензия] Даневский. Системы политического равновесия и легитимизма и начала национальности в их взаимной связи. СПб, 1882 / В. А. Гольцев // Русская мысль. – 1882. – № 5 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://az.lib.ru/g/golxcw_w_a/text_1882_danevsky_oldorfo.shtm

25. Даневский В. П. Конгрессы и конференции, как органы общения между народами / В. П. Даневский // Наблюдатель. – 1885. – № 1. – С. 134-174.

26. Мартенс Ф. Ф. Россия и Англия в Средней Азии / Ф. Ф. Мартенс. – СПб. : Изд. Э. Гартье, 1880. – III, 91 с.

27. Мюллерсон Р. А. Современный взгляд на учение профессора Мартенса / Р. А. Мюллерсон // Правоведение. – 2009. – № 2. – С. 25-28.

28. Грабарь В. Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647-1917) / В. Э. Грабарь. – М. : Изд. АН СССР, 1958. – 491 с.

29. Даневский В. П. О борьбе с неготорговлею и рабовладением / В. П. Даневский // Русская мысль. – 1892. – № 9. – С. 1-24.

30. В. П. Даневский [Некролог] // Журнал Министерства юстиции. – 1898. – № 4. – С. 344 – 346.

31. Даневский В. П. Пособие к изучению истории и системы международного права. Вып. I / В. П. Даневский. – Х. : Тип. А. Н. Гусева, бывш. В. С. Бирюкова, 1892. – VI, II, 230 с.

32. Кравченко Н. Н. Идея международноправовой регламентации фабричного труда в ее историческом развитии до Берлинской конференции 1890 г. / Н. Н. Кравченко. – Томск : Пар. тип. Н. И. Орловой, 1913. – 283 с.

33. Казанский П. Е. [Рецензия] В. П. Даневский. Пособие к изучению истории и системы международного права. Выпуск I и II. 1892 / П. Е. Казанский // Юридический вестник. – 1892. – Т. XII. – Кн. 2. – С. 304.

УДК 342.76:327.2:327.84

**МЕХАНИЗМ И ИНСТРУМЕНТЫ РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПЦИИ
«ГОСУДАРСТВА НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ОСНОВЫ БОРЬБЫ С ТЕРРОРИЗМОМ
В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ**

Жук Н. А.,

кандидат юридических наук, доцент, доцент
кафедры государственно-правовых дисциплин
юридического факультета
Харьковского национального университета
имени В. Н. Каразина

Аннотация В статье анализируются элементы механизма реализации концепции «государства национальной безопасности», воплощаемой в США после событий 9/11, а также последствия, вызванные ее применением, в государственно-правовой сфере и в различных сферах жизнедеятельности гражданского общества.

Ключевые слова: концепция государства, «государство национальной безопасности», США, борьба с терроризмом, ограничение свобод, тотальная слежка и прослушка, нарушение основ демократии, мировой правовой порядок, глобализм.

Анотація У статті аналізуються елементи механізму реалізації концепції «держави національної безпеки», що втілюється в США після подій 9/11, а також наслідки, викликані її застосуванням, в державно-правовій сфері та в різних сферах життєдіяльності громадянського суспільства.

Ключові слова: концепція держави, «держави національної безпеки», США, боротьба з тероризмом, обмеження свобод, тотальне стеження і прослуховування, порушення основ демократії, світової правовий порядок, глобалізм.

Annotation In the article are analyzed the elements embodied in the US mechanism for implementing the «national security state» concept after the events of 9/11 and the consequences caused by its use in the public law field and in different spheres of civil society activity.

Key words: concept of the state, «national security state», the United States, the fight against terrorism, restricting freedoms, total surveillance and wiretapping, violation of the basic principles of democracy, the world legal order, globalism.

«Если все, чего хотят американцы, - это безопасность, они могут поселиться в тюрьме», -
Дуайт Эйзенхауэр, 34-й президент США (1953-1961) [1]

В продолжение анализа специфики постмодернистской концепции «государства национальной безопасности», острая необходимость в чем была озвучена в предыдущем материале автора

[2], полагаем целесообразным более детально остановиться на исследовании инструментария реализации этой концепции, богатый материал для чего предоставляет собственно 15-летний опыт США - государства, функционирующего именно в свете обозначенного формата.

© Жук Н.А., 2016